

სასამართლო (კრიმინალისტიკური) ლინგვისტიკის არსი და ძირითადი პარამეტრები

გია ბერძენიძე¹, გია დეკანოზიშვილი¹

¹გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი, დოქტორანტი
g.dekanozishvili@gruni.edu.ge

რეზიუმე. სასამართლო მეცნიერებები გადაწყვეტილების მიმდებარე მეცნიერებებს შორის გამოირჩევა თავისი მრავალფეროვნებით, მის ახსნა, შესწავლის და განვითარების პროცესს ჩვენ ექსპერტოლოგია ვუწოდებთ, რომლის კვლევის ობიექტსაც ექსპერტიზა წარმოადგენს, სუბიექტებად კი გარდა გარკვეული სპეციალობის ექსპერტებისა მრავალი პროფესიის ადამიანი შეიძლება მოიაზრებოდეს. წინამდებარე კვლევაში შესწავლილია სასამართლო ლინგვისტიკის ძირითადი ელემენტების სტრუქტურა და მათი მოკლე მიმოხილვა, მასში შემავალი დისციპლინების ანალიზი, ისტორია, განვითარება და ენობრივი (ლინგვისტიკური) მტკიცებულებების გამოყენება სასამართლო პროცესებში. გარდა ამისა, ყურადღებაა გამახვილებული ტიპურ ენობრივ მტკიცებულებებზე, როგორიცაა ავტორის იდენტიფიკაცია, სასამართლო სტილისტიკა, დისკურსის ანალიზი, სასამართლო ფონეტიკა, გამოკვლეულია ტრანსკრიფცია და ვარიაცია (შიდასავტორო და ავტორთშორისი). მოკლე შესავლის შემდეგ ვეცნობით იმ სფეროს, რომელიც შეისწავლის სასამართლო ანუ კრიმინალისტიკური ექსპერტიზების ლინგვისტიკასთან დაკავშირებულ ზოგად საკითხებს. ამ მიზნით, დოკუმენტის ექსპერტიზებში შემოდის ისეთი თანამედროვე კვლევის მეთოდების გამოყენება, როგორიცაა პროგრამული უზრუნველყოფითი ექსპერტიზა, სემიოტიკა და პლაგიატი.

საკვანძო სიტყვები: სასამართლო ლინგვისტიკა, კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკა, ლინგვისტური ანალიზი, ლინგვისტური იდენტიფიკაცია

შესავალი

ტერმინი „სასამართლო ლინგვისტიკა“ („კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკა“) პირველად ენათმეცნიერმა, პროფესორმა იან სვარტვიკმა გამოიყენა 1968 წელს წიგნში „ევანსის განცხადებები: კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკის ნიმუში“ (1). 1980-იან წლებში ავსტრალიელმა ლინგვისტებმა განიხილეს ენათმეცნიერებისა და სოციოლინგვისტიკის გამოყენების საკითხები იურისპრუდენციაში. ისინი მივიდნენ დასკვნამდე, რომ ენა ღიაა ინტერპრეტაციებისთვის. გერმანია, ბრიტანეთი, ავსტრალია, ბრაზილია, ირლანდია, ჰოლანდია, საბერძნეთი, უკრაინა ნერგავენ სასამართლო ექსპერტიზის - ლინგვისტიკის სასწავლო კურსებს (2).

რას წარმოადგენს სასამართლო ლინგვისტიკა? სასამართლო ლინგვისტიკა იურისპრუდენციაში ენათმეცნიერების გამოყენებაა. ეს ამოსავალი წერტილია, მაგრამ მოცემული დეფინიცია უფრო მეტ კითხვას ბადებს. მაგალითად, რას ნიშნავს „ენათმეცნიერების გამოყენება?“ (3).

ლინგვისტიკა არის ენის, როგორც ადამიანის საქმიანობის სამეცნიერო შესწავლა. ეს ეხება როგორც ენის სტრუქტურას, ასევე მისი ფუნქციონირების გზებს სხვადასხვა გარემოში. ენათმეცნიერების დარგში მრავალი სფეროა და ერთ-ერთი გამოყენებითი კვლევის სულ უფრო თვალსაჩინო დარგი ხდება სასამართლო (კრიმინალისტიკური) ლინგვისტიკა. ეს დარგი წარმოიშვა ენობრივი დაკვირვებების შედეგად და გულისხმობს ენაში დაგროვებული სამეცნიერო ცოდნის გამოყენებას სისხლის სამართლისა (სისხლის-სამართალწარმოებაში), სამოქალაქო სამართლის და საერთოდ სამართლის კონტექსტში.

ლინგვისტიკური კრიმინალისტიკები დაინტერესებულნი არიან გაიგონ ენის სამართლებრივი და წერილობითი ასპექტები, მისი სირთულე და წარმოშობა, აგრეთვე ენის გამოყენება სასამართლო პროცედურებში. ისინი ასევე შეისწავლიან სამართლებრივ პროცესს დაკავებისა და გასაუბრების, დაკითხვის მომენტიდან, ბრალის წაყენების, სასამართლო განხილვის, განაჩენის გამოტანისა და მისჯის ეტაპების ჩათვლით. ერთ-ერთი მაგალითია ენათმეცნიერების პოლიციელის ან გამომძიებლის, მოწმეების და ეჭვმიტანილების გასაუბრებისა და დაკითხვის ოქმებში არსებული ენობრივი თავისებურებებით დაინტერესება (4).

ძირითადი ნაწილი

როდესაც სასამართლო ლინგვისტიკა მოიხსენება, როგორც გამოყენებითი ენათმეცნიერება, თავისი მნიშვნელობით ეს სულ არ ნიშნავს, მაგალითად გამოყენებით მათემატიკას, გამოყენებით ფიზიკას ან გამოყენებით ქიმიას, რომლებიც იყენებს კონკრეტულ სამეცნიერო დისციპლინებს პრაქტიკაში. კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკა არის ენობრივი ცოდნის გამოყენება კონკრეტულ სოციალურ გარემოში, კერძოდ, ჩვენ შემთხვევაში კრიმინალურ გამოძიებაში. ყველაზე ფართო გაგებით შეიძლება ითქვას, რომ კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკა არის დანაშაულის და სამართლის ენის ურთიერთქმედება, სადაც კანონი და ენა მოიცავს სამართალდამცავ ორგანოებს, სასამართლოს საკითხებს, სასამართლო პროცესებში ენობრივი მტკიცებულებების გამოყენებას. ლინგვისტიკის მიერ მიცემულ ჩვენებებიდან გამომდინარე ამ დარგის გამოყენებას გააჩნია სხვადასხვა ხარისხის საიმედოობა (5).

ავტორის იდენტიფიკაცია - ემსახურება იმის გარკვევას, თუ მოცემულმა პირმა თქვა თუ არა რამე, რომელიც ეყრდნობა მისი იდიოლექტის ანალიზს, ან ენის გამოყენების განსაკუთრებულ ნიმუშებს (ლექსიკა, კოლოკაციები², გამოთქმა, მართლწერა, გრამატიკა).

სასამართლო სტილისტიკა - ეს დისციპლინა წერილობით ან სამეტყველო მასალებს (ან ორივეს) მეცნიერული გაანალიზებისთვის და შინაარსის, მნიშვნელობის, მომხსენებლის

¹ **იდიოლექტი** — ერთი პირისთვის დამახასიათებელი მეტყველება ერთსა და იმავე თანამოსაუბრესთან ერთსა და იმავე თემაზე დროის გარკვეულ მოკლე მონაკვეთში.

² **კოლოკაცია** (გამოთქმა: KOL-oh-KAY-shun) - არის სიტყვათა ნაცნობი დაჯგუფება, განსაკუთრებით ის სიტყვები, რომლებიც ჩვეულებრივად ჩნდება ერთად და ამით მნიშვნელობას თანაბრად ატარებენ.

იდენტიფიკაციის ან საავტორო უფლებების განსაზღვრას და პლაგიატის დადგენას ემსახურება; **დისკურსის ანალიზი** ეხება წერითი, ზეპირი ან ჟესტების ენის გამოყენების ან რაიმე მნიშვნელოვანი სემიოტიკური მოვლენის ანალიზს; **ენობრივი დიალექტოლოგია** ეხება დიალექტების შესწავლას მეთოდოლოგიურად, ანთროპოლოგიურ ინფორმაციაზე დაყრდნობით.

სასამართლო ლინგვისტიკის ენის მეცნიერული შესწავლის ასპექტებიდან საყურადღებოა: ტექსტის იურიდიული მიზნებით შესწავლა; სასამართლო-ლინგვისტური ექსპერტიზის დადგენის სწავლება; სოციალურ-კრიმინალური სუბკულტურის ლინგვისტური ასპექტების შესწავლა. ჩვენი აზრით, კონცეფცია სასამართლო (კრიმინალისტიკური) ლინგვისტური ექსპერტიზა მოიცავს კრიმინალური სამყაროს სუბკულტურის ელემენტების შესწავლასაც: პირობითი ენა, მეტსახელები (თიკუნები), ტატუები, საიდუმლო ჟესტები და მიმიკა, ანდაზები და გამონათქვამები. არსებობს მოსაზრება, რომ კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკის ძირითადი ამოცანაა - ექსკლუზიურად სასამართლო ექსპერტიზის ლინგვისტიკა, ტექნიკური ექსპერტიზა ან პირადული იდენტიფიკაცია მისი ენობრივი მახასიათებლებით. ეჭვგარეშეა, დავების წარმოების ტრენინგის ენობრივი ექსპერტიზა დიდ მნიშვნელობას იძენს ენობრივი ექსპერტიზის სპეციალისტის მომზადებისას (6).

ზოგადად ენას ცენტრალური ადგილი უჭირავს ადამიანის ცხოვრებაში და, კონკრეტულად, სამართალში, ამიტომ, შესაძლოა, გარკვეულწილად გასაკვირიც კი იყოს, რომ კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკა არენაზე შედარებით ახლად გამოჩნდა, განსაკუთრებით საქართველოს რეალობაში, ხოლო სხვა დარგები, როგორცაა მაგალითად ოდოროლოგია, შედარებით ძველია და საგამოძიებო პროცესებში თითქმის კარგად დამკვიდრებული (7).

ლინგვისტური მეთოდების მისადაგება იურიდიულ საკითხებთან საგნის მხოლოდ ერთი მხარეა, რომლის თანახმად, კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკა არის ენათმეცნიერების სხვადასხვა თეორიის გამოყენება კვლევა-ძიებისას. ამრიგად, კრიმინალისტიკურ ლინგვისტიკას შეუძლია მოიშველიოს დაკვირვებები სხვადასხვა სფეროში ჩატარებულ კვლევებიდან, როგორცაა ლაპარაკი, კოგნიტური ენათმეცნიერება, დისკურსის ანალიზი, გრამატიკული თეორია, მეტყველების აქტის თეორია, ენისა და აზროვნების ურთიერთ-მიმართება, და სხვ.

შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ლინგვისტი კრიმინალისტი იყენებს ლინგვისტურ ცოდნას და ტექნიკას იმ ენის მიმართ, რომელიც მონაწილეობს საგამოძიებო საქმეებში ან სასამართლო გარჩევებში ან მხარეებს შორის კერძო დავაში, რამაც შემდგომ ეტაპზე შეიძლება გამოიწვიოს რაიმე სახის იურიდიული ქმედებანი (8).

³ **სემიოტიკა** (ბერძნულად *sēmeiotikon* < *sēmeion* – ნიშანი), ს ე მ ი ო ლ ო გ ი ა, დისციპლინა, რომელიც იკვლევს ნიშანთა სისტემების ფუნქციონირების ზოგად კანონზომიერებას. მისი შესწავლის ობიექტია ყველანაირი ტიპის ნიშანი (დაწყებული სიგნალიზაციის უმარტივესი სისტემებიდან ბუნებრივი ენებისა და მეცნიერულად ფორმალიზებული ენების ჩათვლით).

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ნახევარ საუკუნეზე მეტი ხნის წინ იან სვარტციკმა თავის რომანში აჩვენა ენობრივი ცოდნის აუცილებლობა და სარგებლობა. თავის ანალიზში მან გამოიყენა ტიმოთე ევანსის დაკითხვის ოქმი, რომელიც 1949 წელს ნასამართლეს იყო მეუღლისა და პატარა ქალიშვილის მკვლელობისთვის. სვარტციკმა აშკარად აჩვენა, რომ ჩანაწერის ზოგიერთი ნაწილი გრამატიკული სტრუქტურის მიხედვით მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდა დანარჩენი დაკითხვის ოქმებისაგან. ამ კვლევისა და სხვა ფაქტების საფუძველზე, მოსამართლეებმა დაადგინეს, რომ ევანსი შეცდომით გაასამართლეს. სამწუხაროდ, უკვე 1950 წელს ის სიკვდილით დასაჯეს. ამასთან, სვარტციკის ნამუშევრის წყალობით, გვიან იგი ოფიციალურად გაამართლეს და აყრილი პატივი დაუბრუნეს. დღეს სვარტციკის საქმე მიჩნეულია პირველ საქმედ, სადაც სამართლიანობამ გაიმარჯვა ლინგვისტური კვლევის წყალობით (9).

გარდა ამისა, საერთაშორისო პრაქტიკაში არსებობს კიდევ საქმეები, რომელშიც ენობრივმა ექსპერტიზამ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა. არის მსოფლიოში ცნობილი მუსიკოსის კურტ კობეინის მიერ დაწერილი თვითმკვლელობის წერილები, გამოსასყიდი ჩანაწერები ჩარლზ ლინდენბერგთან (ამერიკელი პილოტი, რომელმაც პირველი ფრენა განახორციელა ატლანტიკის ოკეანეზე), რომლის ვაჟიც გაიტაცეს და მოგვიანებით ლინდენბერგის სახლის ეზოში მოკლული იპოვეს (10).

ამჟამად, ენობრივი ექსპერტიზა კვლევის ცალკე დარგია, რომელიც აღიარებულია მთელ მსოფლიოში და მისი პროცედურა და საფუძვლები განისაზღვრება სამართლის პროცესუალური წესებით (11).

მოკლედ რომ ვთქვათ, სასამართლო პროცესი პოტენციურად სამი საფეხურისაგან შედგება: გამოძიების, სასამართლო განხილვისა და აპელაციის საფეხურებისაგან. გამოძიების სტადიას დაზვერვით საფეხურსაც კი უწოდებენ. პროცესის ამ ეტაპზე მნიშვნელოვანია (სავარაუდოდ) დანაშაულის შესახებ ინფორმაციის შეგროვება-თავმოყრა. გამოძიებისას მოპოვებული მთლიანი მასალა, ინფორმაცია თუ მტკიცებულება, შეიძლება სასამართლოზე არც კი იქნეს გამოყენებული (რაც ყველა გამომძიებელმა უნდა იცოდეს), ამიტომ ლინგვისტი, რომელიც ეხმარება სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლებს გამოძიების, დაზვერვის ეტაპზე, ფაქტობრივად აღმოაჩენს, რომ არავითარი აუცილებლობა არ არსებობს ყოველ მომდევნო სასამართლო განხილვისას მისცეს ჩვენებები. ანალოგიურად, ლინგვისტის შრომა გამოყენებულია სასამართლოზე და აპელაციის ეტაპზე არ საჭიროებს სასამართლოსთვის მის დახმარებას, თუკი აპელაციის შინაარსი არ შეიცავს ლინგვისტურ საკითხებს. სხვა მხრივ კი, თუკი ლინგვისტური მტკიცებულება, რომელიც კვლევის ადრეულ ეტაპებზე ხელმისაწვდომი არ იყო და აპელაციის მომზადების დროს აღმოჩნდება, მაშინ ეს ის ეტაპია, რომელშიც ენათმეცნიერს დასკვნის გამოსატანად ეძახიან (12).

საგამომიებო ეტაპზე - როგორც წესი, ლინგვისტების გამოყენება ენობრივი ანალიზზე სამართალდამცავი ორგანოების, ან გამომძიებლის მოთხოვნით ხდება. ლინგვისტური კვლევის მტკიცებულებები მოიცავენ გამოსასყიდზე ჩანაწერებისა და წერილების ანალიზს, რომლებიც მიზნად ისახავდა ინფორმაციის მიწოდებას რაიმე საქმის შესახებ, მობილური ტელეფონის ტექსტური შეტყობინებებით ან კონკრეტული საფრთხის

შემცველი წერილებით. ლინგვისტებს ასევე სთხოვენ გააანალიზონ ტექსტები, წერილები, რომლებიც სავარაუდოდ თვითმკვლელობის წინ არის დაწერილი. მიუხედავად იმისა, რომ გამოძიებას ასეთ შემთხვევებში შეიძლება ექვი არ ეპარებოდეს ბოროტმოქმედებაში, შეიძლება მნიშვნელოვანი აღმოჩნდეს იმის დადგენა, რომ საექვო ტექსტის ანალიზმა რაიმე შუქი მოფინოს სიკვდილის მიზეზს ან გარემოებებს.

გამოძიების ეტაპზე შესაძლოა გამომძიებელს დასჭირდეს რაიმე დაწერილი ტექსტის ან დაკითხვის ჩანაწერის ანალიზი, რაც შემდგომში, შესაძლოა გასაუბრებისა და გამოკითხვის, დაკითხვის სტრატეგიის შემუშავებაში დაეხმარება, მაგრამ ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ეს ანალიზი, რასაც ლინგვისტი „სიმართლის შესახებ“ დასკვნის სახით წარმოადგენს (ანალიზის მსგავსი ტექნიკის გამოყენებით), სასამართლოში მტკიცებულების სახით მისაღები იქნება, რის გამოც ამგვარი ენობრივი ანალიზი ჩვეულებრივ შემოიფარგლება საგამოძიებო ეტაპით (13).

სასამართლო (კრიმინალისტიკური) ფონეტიკა - ითვალისწინებს ნათქვამის ზუსტი ტრანსკრიფციის წარმოებას. ტრანსკრიფციამ შეიძლება გამოავლინოს ინფორმაცია მოსაუბრის სოციალური და რეგიონული ფონის შესახებ. კრიმინალისტიკური ფონეტიკის მეშვეობით შეიძლება განისაზღვროს მსგავსება ორი ან მეტი ცალკეული ჩანაწერის მოსაუბრეებს შორის (14).

სასამართლო ექსპერტიზაში კვლევის ობიექტად ტრანსკრიფციის ორი ძირითადი ტიპი არსებობს - წერილობითი დოკუმენტები და ვიდეო და აუდიო ჩანაწერები. ზუსტი, საიმედო ტექსტის ტრანსკრიფცია მნიშვნელოვანია, რადგან ტექსტი არის ის მონაცემი, რაც ხელმისაწვდომ მტკიცებულებად იქცევა ხოლმე (15).

ინტრაავტორული ვარიაციები არის ის გზა, რითაც ერთი და იგივე საავტორო ტექსტი განსხვავდება ერთმანეთისგან. საავტორო ვარიაციები არის სხვადასხვა ფორმით განსხვავებული ავტორების წერითი მანერა. ერთი ავტორის ორი ტექსტი არანაკლებ განსხვავდება ორი განსხვავებული ავტორის ტექსტებისაგან.

აღწერითი ლინგვისტიკის საექსპერტო გამოყენება ხდება ენათმეცნიერების დახმარებით, რომლებსაც სასამართლო ლინგვისტებს უწოდებენ და რომლებიც ეხმარებიან სასამართლოს რამდენიმე ძირითად შეკითხვაზე პასუხის გაცემაში - რას „ამბობს“ მოცემული ტექსტი და ვინ არის მისი ავტორი? ამ კითხვებზე პასუხის გაცემისას ლინგვისტები აღჭურვილი არიან დესკრიფციული ანუ აღწერითი ენათმეცნიერების რამდენიმე ქვედარგის ცოდნით, ესენია: ფონეტიკა და ფონოლოგია, ლექსიკა, სინტაქსი, სემანტიკა, პრაგმატიკა, დისკურსი და ტექსტის ანალიზი (16). ტექსტი და მასზე მუშაობა ფონეტიკოსისთვის ეს არის ფირზე ან ციფრულ მატარებელზე არსებულ რაიმე აუდიო ჩანაწერში ფრაზების დეკოდირების საკითხი - როდესაც უხარისხოდ ხორციელდება ჩანაწერი არაპროფესიონალმა შეიძლება მოისმინოს ერთი რამ, ხოლო ექსპერტმა დახვეწილი სმენითა და ასევე სპეციალური მოწყობილობით, ან პროგრამული უზრუნველყოფით განსხვავებულად აღიქვას ყველაფერი.

სასამართლო ექსპერტი-ლინგვისტი არა სიტყვების გაშიფვრით, არამედ მათი ინტერპრეტაციით არის დაკავებული. სასამართლო ლინგვისტიკის ამოცანების აქტუალობა უტყუარი ინფორმაციის მოპოვების სირთულით არის განპირობებული, რაც წარმოადგენს მის როგორც მიზნობრივ ფუნქციას, ასევე არსსაც. შემცნობი სუბიექტი ჩადენილ დანაშაულს წარსულად მიიჩნევს და ეს დანაშაული მატერიალურ კვალს ტოვებს ან ცნობიერებაში ინახება. ორივე ინფორმაციის გამოაშკარავება, ასევე გაანალიზება და საბოლოო შეფასება კოგნიტური კვლევის ქვაკუთხედი. ინფორმაციის წყარო უნდა გამოვლინდეს, დამაგრდეს, დეკოდირდეს, შეიკრიბოს, გამოიყოს და შეფასდეს. კრიმინალისტიკური ინფორმაცია აქტუალურია მაშინ, როდესაც კვლევის დროს ინფორმაციულად ძალზე მნიშვნელოვანია. თავისთავად ინფორმაცია ობიექტებს შორის აზრობრივი მიმოცვლაა. სწორედ აქ იწყება მოცემული ინფორმაციული პროცესების მოდელირებისა და ალგორითმიზაციის ჩამოყალიბება, რაც მკვლევარის დაკვირვება-აღქმაზე დამოკიდებული. აქ მათემატიკური მოდელირება ერთვება, რომელიც შეუცვლელია შეუმცდარი ინფორმაციის მოპოვებისათვის.

ავტორობის დადგენის ლინგვისტური ანალიზი გულისხმობს საექვო ავტორის პრობლემის კვლევას თეორიული პოზიციიდან. თითოეული ენის მატარებელს თავისი ინდივიდუალური ენობრივი ვარიანტი - იდიოლექტი გააჩნია, რომელზეც ის წერს ან ლაპარაკობს. ეს იდიოლექტი გამოიხატება გამორჩეული და თავისებური, ინდივიდუალური არჩევანის საშუალებით. კრიმინალისტიკურ ლინგვისტიკასთან დაკავშირებული სფეროებია: დოკუმენტების გამოკვლევა - ენათმეცნიერებისა და დოკუმენტების ექსპერტიზას შორის ნაწილობრივი დამთხვევა უზრუნველყოფს ორმაგ სასარგებლო სამუშაოს სტილისტიკურ შემოქმედებაში, ესენია: პუნქტუაცია, ორთოგრაფია, აბრევიატურა და თარიღების საერთო მონაცემები. დაკითხულთა დოკუმენტების კვლევა ეყრდნობა დოკუმენტის ნივთიერი მტკიცებულების მეცნიერულ შესწავლას (17).

კომპიუტერული პროგრამირების სტილისტური ანალიზის გამოყენება კრიმინალისტური საავტორო უფლებების იდენტიფიკაციის საქმეში წამყვან ადგილს იკავებს. ეს განსაკუთრებით პლაგიატს ეხება, სადაც სტრიქონის საიდენტიფიკაციოდ პლაგიატში დაექვევებული კომპიუტერული მეცნიერების პროფესორი იყენებს პროგრამულ უზრუნველყოფას დავალებაში საექვო კოდის სტრიქონის საიდენტიფიკაციოდ. გრაფიკული იდენტიფიკაციურობის ალგორითმი და კრიმინალისტიკური რეგისტრაციის მეთოდის ენობა მნიშვნელოვანი ნაწილია კვლევისა, რომელიც ეყრდნობა კოდირებისა და დეკოდირების მათემატიკურ გამოხატვას; ეს კი იწვევს მოკლედ და შეკუმშულად წარმოდგენილ ძირითად ინფორმაციას ისე, რომ შემოკლებითი პირობითი ციფრული ნიშნებით არ ირღვევა ძირითადი შინაარსი (18).

საცდელ საფეხურზე შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს ლინგვისტური ანალიზის მრავალი ტიპი, მათ შორის, საავტორო საკითხები (ვინ დაწერა ტექსტი? / ვინ არის მოსაუბრე ამ ჩანაწერში?), მნიშვნელობა და ინტერპრეტაცია (ნიშნავს ეს სიტყვა, მაგალითად, x y ან რამე სხვა?), მუქარის ანალიზი (შეიცავს თუ არა ტექსტი მუქარას?), ან ტექსტის წარმოშობა და აგებულება (ტექსტს ორი ავტორი ჰყავდა? ჩაწერილი იყო თუ გახმოვანებული? და ა.შ.).

გამოძიებას შეიძლება ჰქონდეს სამოქალაქო ან სისხლის სამართლის ხასიათი და ეს განსაზღვრავს სასამართლოსათვის მისაღები „მტკიცებულების“ დონეს. ჩვეულებრივ, რამდენიმე ხნით ადრე სასამართლო ექსპერტი ლინგვისტს ინსტრუქციას აძლევს, სანამ საქმეს სასამართლო მიიღებდეს. ექსპერტის დასკვნა წარედგინება ინსტრუქტორთა იურიდიულ ჯგუფს ან ბრალდებისთვის, ან დაცვისთვის (ან სამოქალაქო საქმის მოსარჩელისთვის). მიუხედავად იმისა, რომ ლინგვისტი საქმის ანგარიშს ერთი „მხარისთვის“ ამზადებს და არა მეორისთვის, სინამდვილეში ის სასამართლოსთვის სრულდება. ლინგვისტის უპირველესი მოვალეობა, ისევე როგორც ნებისმიერი სხვა ექსპერტისა, არის სასამართლო და არა კლიენტი, რომლის სახელითაც თავდაპირველად ტარდება ანალიზი (19).

გასაჩივრების (აპელაციის) ეტაპი გულისხმობს შემდეგს - თუ ბრალდებული დამნაშავედ არის მიჩნეული დანაშაულის ჩადენაში, დღესდღეობით ძალიან ხშირად ადვოკატთა გუნდი თითქმის დაუყოვნებლივ იწყებს გასაჩივრებას. საჩივრების პროცესუალური სტრუქტურა და ხასიათი სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავდება; ზოგიერთ ქვეყანაში სააპელაციო საჩივრები ახალ მტკიცებულებებს ემყარება, რომ არსებული მტკიცებულებები ახლებურად იქნეს განხილული. უფრო ხშირად იურისკონსულტის დასახმარებლად ლინგვისტებს იძახებენ გასაჩივრების ეტაპზე, ან იმის გამო, რომ შეიძლება დავა წარმოიშვას პოლიციაში განცხადების ან აღიარებითი ჩვენების ფორმულირების, ინტერპრეტაციის ან ავტორის შესახებ, ან იმის გამო, რომ სასამართლო ექსპერტიზით შესწავლილი ტექსტი (მაგალითად, თვითმკვლელობის ან გამოსასყიდის ჩანაწერი) შეიძლება სასჯელის გამოტანის შემდეგ გამოაშკარავდეს (20).

ლინგვისტ-კრიმინალისტის მუშაობის არცთუ მცირე ნაწილი შედგება კერძო საქმეებისგან. ეს გულისხმობს, რომ სამუშაოს დაკვეთა ხორციელდება კერძო პირების მიერ, რომლებიც არ მონაწილეობენ სასამართლო გარჩევებში. ასეთი საქმეები მოიცავს ანონიმური, სიძულვილის ენით დაწერილი წერილის ავტორის იდენტიფიცირებას, სკოლის ან უნივერსიტეტისთვის ან სტუდენტის პლაგიატის გამოაშკარავებას. ზოგჯერ ხდება ისე, რომ ლინგვისტის დასკვნამ შეიძლება გავლენა იქონიოს კლიენტის გადაწყვეტილებაზე საკითხის შემდგომ გადასაწყვეტად, როგორც სამოქალაქო, ასევე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე, მაგრამ ხშირად არა. ჩვეულებრივ, ხდება ის, რომ დასკვნა ან ანგარიში წარედგინება და კლიენტი ამ საკითხს განიხილავს შიგნით - ან უნივერსიტეტის განყოფილებაში, ან ბიზნეს ორგანიზაციაში, ან ოჯახის წევრებს შორის.

ენობრივი მტკიცებულებების გამოყენებას სასამართლო პროცესებში გააჩნიათ სხვადასხვა ხარისხის საიმედოობა:

ავტორის იდენტიფიკაცია - იმის გარკვევა, მოცემულმა პირმა თქვა თუ არა რამე, ეყრდნობა მათი იდიოლექტის ანალიზს, ან ენის გამოყენების განსაკუთრებულ ნიმუშებს (ლექსიკის, შესიტყვებების, გამოთქმის, მართლწერის, გრამატიკის სფეროებს).

სასამართლო სტილისტიკა - ეს დისციპლინა წერილობით ან სამეტყველო მასალებს (ან ორივეს) სამეცნიერო ანალიზის გზით ადგენს, რათა განსაზღვროს მისი შინაარსი, მნიშვნე-

ლობა, მოლაპარაკე სუბიექტის იდენტიფიკაციის ან ავტორობის დადგენის, ასევე პლაგიატის დადგენის მიზნით.

დისკურსის ანალიზი - ეხება წერითი, ზეპირი ან ჟესტების ენის გამოყენების ან რაიმე მნიშვნელოვანი სემიოტიკური მოვლენის ანალიზს.

ენობრივი დიალექტოლოგია - ეხება დიალექტების შესწავლას მეთოდოლოგიურად, ანთროპოლოგიურ ინფორმაციაზე დაყრდნობით. დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დიალექტების სისტემატურ შესწავლას.

სასამართლო ფონეტიკა - ითვალისწინებს წარმოთქმულის ზუსტი ტრანსკრიპციის წარმოებას.

ტრანსკრიფციამ, როგორც ზემოთ აღინიშნა, შეიძლება გამოავლინოს ინფორმაცია მოსაუბრის სოციალური და რეგიონული ფონის შესახებ. სასამართლო ფონეტიკა განსაზღვრავს მსგავსებას ორი ან მეტი ცალკეული ჩანაწერის მოსაუბრეებს შორის.

ენათმეცნიერები, რომლებიც შეისწავლიან წერილობით მასალებს, აკვირდებიან მართლწერას, წინადადების სტრუქტურას, ლექსიკის არჩევანს, პუნქტუაციას და ა.შ. შედარებისთვის, მეტყველების ექსპერტები „უსმენენ“ აქცენტს, დიალექტს, გამოთქმას, ხმის ტემბრს, მეტყველების სიჩქარეს, რიტმს და ა.შ.

თავად ლინგვისტური განათლების გარდა, მრავალი ექსპერტი გამოირჩევა განსაკუთრებული ცოდნით სამართალში, ფსიქოლოგიაში, სოციოლოგიაში, კომპიუტერულ ტექნოლოგიაში, კრიმინალისტიკაში და კრიმინოლოგიაში.

სუიციდისა და ძალადობრივი დანაშაულების გარდა, ლინგვისტური კრიმინალისტიკა ხშირად გამოიყენებოდა სავაჭრო ნიშნის სამართალწარმოების პროცესებში. მაგალითად, დავა ბითლზის Apple Corporation-სა და Apple-ის კომპანიას შორის, რომელიც სტივ ჯობსმა დააარსა.

ლინგვისტური კრიმინალისტიკა შესანიშნავი გზაა ლექსების, მოთხრობების ან რომანების ავტორობის დასადგენად. ასეთ შემთხვევებში შედის პლაგიატის კონცეფცია. როდესაც გაურკვეველია, ვინ დაწერა კონკრეტულად მოცემული ტექსტი, ექსპერტები ანალიზებენ სხვადასხვა ავტორების ნამუშევრების ნიმუშებს და ადგენენ, თუ ვისი სტილი და ენა უფრო შეესაბამება გამოძიების საგნის სტილს და ენას. ლიტერატურის ორი პოპულარული ნაწარმოები, რომლებმაც ჩააბარეს ეს გამოცდა, არის ჯ.კ. როულინგის ჰარი პოტერი და დენ ბრაუნის და ვინჩის კოდი.

ენათმეცნიერების საერთაშორისო ასოციაცია (www.iafl.org) აერთიანებს ექსპერტებს მთელი მსოფლიოდან და ატარებს სხვადასხვა თემატურ სემინარს და კონფერენციას.

სასამართლო ფონეტიკისა და ხმის ინჟინერიის საერთაშორისო ასოციაცია ყურადღებას ამახვილებს ზეპირი მტკიცებულებების გამოკვლევაზე. მასში გაერთიანებულია იურისტები, პროგრამისტები და ენათმეცნიერები, რომლებიც, პირველ რიგში, ამუშავებენ მეტყველების მონაცემებს და ეხმარებიან სამართალდამცავ და სასამართლო ორგანოებს ხმების

იდენტიფიკაციაში, ვიდეო მასალების, აუდიოჩანაწერებისა და სატელეფონო საუბრების ანალიზში.

იურისპრუდენციისა და ენათმეცნიერების შერწყმა, ენობრივი ექსპერტიზა არის მეცნიერების ძალიან მნიშვნელოვანი დარგი. სხვადასხვა დისციპლინები და კვლევის შესაძლებლობები, სხვა მეცნიერებებთან კავშირი (სოციოლოგია, ფსიქოლოგია, სოციოლინგვისტიკა) იზიდავს ახალგაზრდა პროფესიონალების ყურადღებას და უქმნის მათ ახალ პერსპექტივებს.

აღწერითი ლინგვისტიკის კრიმინალისტიკურ პროგრამებში შემოდის კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკა, ტექსტის ტიპები, ავტორი და ავტორობის ენობრივი გამოკვლევა. იურისტებმა და ენათმეცნიერებმა უფრო მჭიდროდ უნდა იმუშაონ ერთმანეთთან სამართლის ინტერესებიდან გამომდინარე და არამარტო ენათმეცნიერებმა უნდა გაიუმჯობესონ ცოდნა სამართლის საკითხებში, არამედ იურისტებმაც ისარგებლონ ენათმეცნიერების გამოცდილებით, როგორც კონსულტანტებმა და ექსპერტ-მოწმეებმა.

კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკის მომავალი იმედისმომცემი იქნება, თუ ენათმეცნიერები იმუშავენ იურიდიულ საკითხებზე, აგრეთვე კვალიფიკაციის, უნარებისა და ცოდნის მიღებაზე. გაიღრმავონ ცოდნა სხვა მონათესავე დისციპლინებში, რათა უკეთ მომზადნენ მუშაობისთვის.

ამჟამად ლინგვისტური პრობლემები სულ უფრო აქტუალური ხდება იურისპრუდენციაში. კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკა ცალკე დარგად ყალიბდება, რადგან მისი კონცეფცია მოიცავს (ვერბალურ და წერილობით) ტექსტთან დაკავშირებულ ყველა კონცეფციას.

კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკის ძირითადი ობიექტია ტექსტი. ეს კი ჩვეულებრივ ნიშნავს სემანტიკური ბმულით გაერთიანებული ნიშნის ერთეულების თანმიმდევრობას. ნებისმიერი ნიშანთა სისტემა როგორებიცაა: საგზაო, სახმელეთო, თუ საზღვაო ნიშნები შეიძლება ენად/ტექსტად ან კიდეც, ინფორმაციად ჩაითვალოს. ამ ინფორმაციას თავისი სისტემა გააჩნია და გარკვეულ სოციალურ თუ კულტურულ სივრცეში არსებობს.

ნაწერის მიზანია, ნებისმიერ შემთხვევაში მოახდინოს აზროვნების (მეტყველების) ფიქსირება, ინფორმაციის დროთა განმავლობაში შენახვა და სხვა ადგილზე მისი გადაცემა. ნაწერის ეს ნიშანი მიუთითებს მის მიზნობრივ დანიშნულებაზე. ნაწერი შეიძლება შესრულებული იყოს ორი ძირითადი საშუალებით, ესენია: მექანიკური გზით (კომპიუტერით, ან სხვა მექანიკური საშუალებით) და შესრულებული ხელით. ნაწერის კრიმინალისტიკური გამოკვლევა შეისწავლის ნაწერს - როგორც ადამიანის აზრების ჩამოყალიბებას და სხვადასხვა საშუალებებით ფიქსირებას და წერისას ხელის განვითარების, ფორმირების კანონზომიერებებს, შემდგომში მისი შემსრულებლის იდენტიფიცირების მიზნით, ე.ი. დადგინდეს გამოსაკვლევი ობიექტის (წერილის, ხელნაწერის, ხელმოწერის, ციფრობრივი მონაცემების) შემსრულებელი პირი.

კრიმინალისტიკის ფარგლებში ნაწერის ცნება ზოგჯერ გულისხმობს მხოლოდ ადამიანის ხელით ნაწერს შესრულებულს, როგორც ქაღალდზე, ისე სხვა საგანზე (ხეზე, ლითონზე, ტყავზე და ა.შ.), ხოლო ტერმინს ხელწერა სხვადასხვა მნიშვნელობა აქვს. მაგალითად

ხელწერა გაგებულია როგორც მწერლობა, ე.ი. გარკვეული ისტორიული განვითარების საფეხურზე ჩამოყალიბებული გრაფიკული ნიშნების სისტემა, რომელიც გამოხატავს ასოებს, ციფრებს, სიტყვებს და ცნებებს. ამ შემთხვევაში ნაწერის ქვეშ იგულისხმება წერის პროცესი ე.ი. ადამიანის აზრების ჩამოყალიბება ქაღალდზე ან სხვა საგანზე, შესრულებული, როგორც ხელით წერის საფუძველზე ასევე საბეჭდო მანქანაზე, კომპიუტერზე, ან სტამბური წესით და სხვა მექანიკური საშუალებებით. ტერმინი ხელწერა გამოიყენება ასევე, როგორც ადამიანთა ურთიერთობის და ურთიერთგაგების საშუალება.

სხვადასხვა მეცნიერებს და მათ შორის კრიმინალისტიკურ კვლევებში მოღვაწე მეცნიერებს, აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით გააჩნიათ განსხვავებული მიდგომები. აგრეთვე არსებობს ენობრივი ანუ თარგმნიდან გამომდინარე გაურკვევლობის პრობლემა დეფინიციებთან დაკავშირებით (21).

ენობრივი კვლევა ტარდება იმავე წესებისა და კანონების შესაბამისად, როგორც ნებისმიერი სხვა. ამ მიმართულებებით სფეროს წინსვლა დაეკისრება როგორც აკადემიურ, ისე კრიმინალური ლინგვისტიკის თემებს. ამის გაკეთება განსაკუთრებით რთულია იმ ორმაგი როლის გათვალისწინებით, რომელსაც ბევრი თამაშობს - როგორც აკადემიკოსები, ასევე კონსულტანტები. დაახლოებით ოცდაათი წლის წინ, სწორედ აკადემიურმა ენათმეცნიერებმა და ფონეტიკოსებმა მოითხოვეს, რომ სპექტროგრამების (ხმოვანი ანაბეჭდების) სასამართლო ექსპერტიზის გამოყენება გონივრულად ყოფილიყო გამოყენებული, რადგან ისინი ზუსტად არ იყო დამტკიცებული სასამართლო ექსპერტიზებში. კრიმინალურ ლინგვისტიკის სფეროს შეუძლია კვლავ წაიწიოს წინ ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისში.

დასკვნა

იურისტები და ენათმეცნიერები უფრო მჭიდროდ უნდა თანამშრომლობდნენ ერთმანეთთან სამართლიანობის ინტერესებიდან გამომდინარე და არა მხოლოდ ენათმეცნიერებმა უნდა გააუმჯობესონ ცოდნა სამართლის საკითხებზე, არამედ იურისტებმაც უნდა ისარგებლონ ენათმეცნიერების გამოცდილებით, როგორც კონსულტანტებმა და ექსპერტ-მოწმებმა. წინამდებარე კვლევის თანახმად, კრიმინალური ლინგვისტიკის მომავალი იმედისმომცემი იქნება, თუ ენათმეცნიერები იმუშავენ იურიდიულ საკითხებზე და პირიქით.

წინამდებარე კვლევა შეისწავლის კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკის ძირითად ელემენტებს და მოკლედ მიმოიხილავს ამ დისციპლინას, მის ისტორიასა და განვითარებას და სასამართლო პროცესებში ენობრივი მტკიცებულებების გამოყენებას. უფრო მეტიც, ისეთ ტიპურ ენობრივ მტკიცებულებებს, როგორებიცაა ავტორის იდენტიფიკაცია, სასამართლო სტილისტიკა, დისკურსის ანალიზი, სასამართლო ფონეტიკა, კრიმინალისტიკა, გამოკვლეულია ტრანსკრიფცია და ვარიაცია (შინაგანი ავტორისეული და ინტერ-ავტორისეული). ის შეისწავლის კრიმინალისტიკურ ლინგვისტიკასთან დაკავშირებულ

სფეროებს. ამ მიზნით, დოკუმენტის განყოფილებაში შემოდის ექსპერტიზა, პროგრამული კრიმინალისტიკა, სემიოტიკა და პლაგიატი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ჯ. სვარტვიკი. ევანსის განცხადებები. კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკის ქეისი. Jan Svartvik. The Evans Statements. A case for Forensic Linguistics. 1968.
2. ჯ. ოლსონი და ჯ. ლაჩენბროიერსი. კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკა. Olsson, J. and Luchjenbroers, J. (2014). Forensic Linguistics. London: Bloomsbury. 3rd ed.
3. ჯ. ოლსონი, ა.ს. ბლეკი. დანაშაულის გამოძიება კრიმინალური ლინგვისტიკის მეშვეობით. J Olsson. A&C Black. Solving crime through forensic linguistics. 2009. 51, 2009.
4. ხელოვნებისა და ჰუმანიტარული კვლევის საბჭო. AHRC. Art & Humanities Research Council. 14-21, 2009.
5. კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკა. Forensic linguistics. Retrieved from <http://www.ahrc.ac.uk/What-We-Do/Build-the.../Forensiclinguistics.pdf>. 2009.
6. ჯ.მ. სვეილსი. ჟანრის ანალიზი: ინგლისური აკადემიურ და კვლევით გარემოში. Swales. J.M. Genre Analysis: English in academic and research settings. New York: Cambridge University Press. 1990.
7. მაკკინლი და ე.ს. ტირაკიანი. თეორიული სოციოლოგია. McKinney and E.A. Tiryakian (eds) Theoretical Sociology. New York: Appleton-Century-Crofts. 187-238.
8. კრიმინალისტიკური მეტყველება და აუდიო ანალიზი კრიმინალისტიკურ ლინგვისტიკაში. Forensic speech and audio analysis in forensic linguistics 1998 to 2001: a review. quoted in Rose 2002.
9. რ. ბული და ბ. კლიფორდი. New Law Journal-ის სპეციალური დამატება ახალი მოწმეების შესახებ. New Law Journal. Bull, R. and Clifford, B. Special supplement on Expert Witnesses Journal. 1999. 149. Feb. 216-20.
10. რიჩარდ გ. გეჰილი, ჰაუპტმანის კიბე: ლინდბერგის გატაცების ეტაპობრივი ანალიზი. Cahill, Richard T. Hauptmann's Ladder: A Step-by-Step Analysis of the Lindbergh Kidnapping. Kent. Ohio: Kent State University Press. 2014.
11. ეროვნული აკადემიების ეროვნული სამეცნიერო საბჭო შეერთებული შტატების სასამართლო ექსპერტიზის განმტკიცების მიზნით: წინსვლის ბილიკი. National Research Council of the National Academies Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward. Washington. D.C.: The National Academy Press. 2009.
12. კოულტარდი და ა. ჯონსონი. კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკის სახელმძღვანელო. ენა მტკიცებულებების ფონზე. Coulthard, M. and Johnson, A. A Handbook of Forensic Linguistics: Language in Evidence. London. Routledge. 2010.
13. ლია ბარტოსი, არ არის კრიმინალისტიკური ფონი? აღარც პრობლემაა. Bartos. Leah. No Forensic Background? No Problem. ProPublica. 17 April 2012.
14. ჯონ ოლსონი, რა არის კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკა? What is the Forensic linguistics? Forensic Linguistics Institute International consultant to law enforcement agencies and legal professionals. Wales. United Kingdom. 2007.

15. ჰარი ჰოლიენი, გ.ტ. ბენეტ/მერილუ, პ. გელფერი. კრიმინალური იდენტიფიკაციის შედარება: სიმულაციური დანაშაულის შედეგად ხმოვანი / ვიზუალური დადგენილი იდენტიფიკაციები. Hollien, Harry/G T Bennet/Marylou P. Gelfer. Criminal identification comparison: aural/visual identifications resulting from a simulated crime. J. Forensic Sciences. 1983. 28, 208-221.
16. მალკომ კოულთარდი, ელისონ ჯონსონი, დევიდ რაითი. კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკის შესავალი: ენა მტკიცებულებების ფონზე. Malcolm Coulthard, Alison Johnson, David Wright. An introduction to forensic linguistics: Language in evidence. 2016.
17. ჯერალდ რ. მაკმენამინი. კრიმინალისტიკური ლინგვისტიკა. კრიმინალისტიკური სტილისტიკის მიღწევები. Forensic Linguistics: Advances in Forensic Stylistics. 2002-03-28.
18. რუი სოუსა-სილვა. 2014 წლის ივნისი. განათლების მთლიანობის საერთაშორისო ჟურნალი. Rui Sousa-Silva. Investigating academic plagiarism: A forensic linguistics approach to plagiarism detection. June 2014. International Journal for Educational Integrity 10(1):31-41DOI:10.21913/IJEI.v10i1.932.
19. ჯოზეფ რუდმენი. უილიამ შექსპირის საავტორო უფლებების კანონიკური მიკუთვნების არატრადიციული გამოკვლევები: Joseph Rudman. *Non-traditional Authorship Attribution Studies of William Shakespeare's Canon: Some Caveats*, 5 J. Early Mod. Stud. 307. 2016.
20. შაი რ. ათი უპასუხო კითხვა მირანდას შესახებ. ენობრივი მეტყველებისა და კანონის საერთაშორისო ჟურნალი. Shuy R. Ten unanswered questions about Miranda. International Journal of Speech Language and the Law 4 (2). 1997, 175-196.
21. გია დეკანოზიშვილი. სადავო დოკუმენტების ექსპერტიზა. სისხლის სამართლის საქმეზე მუშაობის პრაქტიკული საკითხები. სახელმძღვანელო იურისტებისათვის. ISBN 978-9941-25-010-1. 2015. მერიდიანი. გვ. 85-86.

The Essence and Basic Parameters of Forensic (Criminalistics) Linguistics

Gia Berdzenidze¹, Gia Dekanozishvili¹

¹ Grigol Robakidze University, PhD student g.dekanozishvili@gruni.edu.ge

Abstract. The present study examines the structure and brief overview of the basic elements of forensic linguistics, the analysis, history and development of the disciplines contained in it, and the use of linguistic evidence in litigation. Moreover, typical linguistic evidence such as author identification, forensic stylistics, discourse analysis, forensic phonetics, forensic examination, transcription and variation (intra-author and inter-author) are cited. After a brief introduction we will get acquainted with the field that will study general issues, the fields related to the linguistics of forensic expertise. For this purpose, the document section includes expertise, software expertise, semiotics and plagiarism. In addition, the research focuses on descriptive linguistics forensic programs such as forensic linguistics, text types, author, and authoring linguistic examination.

Keywords: Forensic linguistics, criminalistic linguistics, linguistic analysis, linguistic identification